

עוד יש להעיר ממה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה שאין לחוש לכך שיבוא לפני חכם להתיר נדרו ולא יאמר לו שנדר על דעת רבים, והלה יתיר לו – כיון שצריך לפרט הנדר. יוצא מדבריו שגם כשנודר ע"ד רבים אנו משתמשים בסברת 'צריך לפרט הנדר' (וכבר העיר הרש"ש שאין משמע כן מדברי הגמרא) – ואם נאמר שיש מקום לחוש שיתיר לו חכם על אף שיפרט הנדר, הרי יש לחוש כמו כן כשנדר על דעת רבים, ומה תוספת חיזוק יש בהדרה ע"ד רבים. וי"ל שמ"מ בנדר ע"ד רבים פוחת והולך החשש שיתיר לו חכם. עוד י"ל שהחשש הוא שמא יעלים מן החכם את כל הנסיבות, ואמנם יפרט לו את נדרו שאסר הנאה מאשה זו אך לא יאמר לו שהיא אשה האסורה עליו (ועתוס' ערכין כג. ד"ה מר). ואולם כשנודר ברבים או ע"ד רבים אין חשש שיעלים מן החכם דברים אלו עצמם, שנדר ברבים, שהם נוגעים לנדר עצמו.

ע"ע במובא ביוסף דעת גטין לה.

דף מו

'בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית. ועיקר מעשיהם התדיר, שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומין... מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום – יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל, שנאמר לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל' (רמב"ם הלכות ביאת המקדש ויא-יב).

פרק שמיני – 'יש בכור לנחלה'

'איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אע"פ שיצא את ראשו חי...'. אם גורסים 'אף על פי' הרי מבואר שגם בן שמונה שהוציא ראשו מת, הבא אחריו הריהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן.

ואולם הטור ושו"ע (יו"ד שה, כג) פסקו שבן שמונה שהוציא ראשו מת [אבל לא כולו. דגול מרבבה], הבא אחריו הרי הוא בכור גם לכהן. ולשיטה זו אין לגרוס 'אף על פי'. והגר"א בבאורו השיג על דבריהם. (ע"ע בחדושי הנצי"ב בבאור שיטתם, שפסקו כדברי שמואל דלהלן).

(ע"ב) 'אמר רבי שמעון בן לקיש: פדחת פוטרת בכל מקום חוץ מן הנחלה. מאי טעמא, יכיר אמר רחמנא. ורבי יוחנן אמר: אפילו לנחלה'. רש"י מפרש שהנפקותא היא מי הוא הבכור לנחלה, האם זה שהוציא פדחתו ראשונה, או הבא אחריו.

ואולם מהרמב"ם (נחלות ב, ב) נראה שמפרש שהנידון הוא לענין הדין שאין הבכור נוטל פי שנים אלא כשנולד בחיי אביו, משום שנאמר יכיר, ונחלקו ר' יוחנן וריש לקיש כאשר מת האב לאחר שהוציא הבכור את פדחתו ללא החוטם, האם מתקיים דין 'יכיר' ביציאת הפדחת ונוטל פי שנים, אם לאו. ונראה לפרש שלפי דעת הרמב"ם אין נפקותא לענין הבא אחריו, כי באמת הלא חל שם 'לידה' לכל דבר כבר ביציאת הפדחת, אלא שלענין נחלה יש דין נפרד שאינו נוטל פי שנים אלא אם חל דין

'כיר'. וכיון שכך הלא לאחר שהוציא הראשון את פדחתו, שוב אין השני יכול להיחשב 'בכור' כלל, שהרי שם 'לידה' חל לכל הענינים ביציאת פדחתו של הראשון, אף לענין נחלה. נמצא לאחר שהושלמה יציאתו של הראשון וחל בו דין 'כיר', אין שום סיבה שלא יהא בכור לנחלה, שהרי הוא הנוול ראשון, וגם נתקיים בו בסופו של דבר דין 'כיר' – לכן מפרש הרמב"ם שאביו מת לאחר יציאת פדחת, שלא חל כאן דין 'כיר'.

ואולם רש"י סובר שכשחסר ב'כיר', חסר בשם 'לידה' לענין בכור-לנחלה, הלכך כל שלא יצאה אלא פדחת בלבד אין כאן 'לידה' לענין נחלה ולכן הבא אחריו נוטל פי שנים. [ויש לעיין לפי סברה זו, מה יהא הדין כשיצאה פדחתו דרך רחם והשאר דרך דופן, שאפשר שאינו בכור לנחלה, כי שם 'לידה' לא חל אלא ביציאת דופן] (עפ"י 'חדושי הגר"ח על הש"ס).

[שמעתי להקשות, לריש לקיש שיצא פדחתו הוי כלידה חוץ מלענין נחלה, מדוע לא שנה תנא דמתניתין מי שיצא פדחתו בכור לכהן ולא לנחלה. וכן יש לשאול כשיצא רובו ולא ראשו, לדעת האומרים שלענין נחלה אינו בכור שהרי אין כאן הכרה (מהריט"א, וזה דלא כהש"ש ז, טו), ולכאורה הוא בכור לכהן (וע' אבנ"ז יו"ד שצב, ד שצג, ה). וצ"ל תנא ושייר].

'גירת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית ואחר כך נתגיירה – אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה ואינה מביאה קרבן לידה'. קשה כיצד אתה מוצא גירות באותו מצב, והלא הפדחת המונחת בבית הרחם חוצצת בטבילה?

יש שהביאו מכאן ראיה לדברי הרמ"ע מפאנו, שההלכה האומרת שבית הסתרים צריך להיות ראוי לביאת מים (קדושין כה), הלכה זו אמורה דוקא במקום שדרכו להתגלות, אבל במקום שאין דרכו לבוא מים לשם – אין צריך ראוי לביאת מים. ויש מתרצים באופן אחר (ע' בשו"ת הרי בשמים קכו; שו"ת דובב מישרים ח"א עא).

ובפשוטו י"ל שמדובר שלאחר שהוציא פדחתו הכניסו ואז טבלה (הרי"ד ויזר שליט"א).

דף מז

'כיר לחוד והכרת פנים לחוד'. יש להבין החילוק; אם הכרת פדחת נחשבת הכרה מדוע אין מעידים ללא פרצוף פנים, ואם אינה הכרה ברורה, הלא אין כאן 'כיר' ונראה שסתם הכרה אינה אלא בפרצוף ככתוב הכרת פניהם, אבל פעמים ניתן להכיר בטביעות עין בפדחת לבדה. והמקשה סבר ש'כיר' שאמרה תורה בסתם הכרה מדבר, וכמו בעדות אשה שצריך הכרת פנים, ומתריך: 'כיר לחודיה... – מכך שאין כתוב 'כיר פנים' גילה הכתוב שאין צורך בסתם הכרה אלא כל אפשרות של הכרה מועילה. ולפי זה יש לשמוע שאם מעיד עד שמכיר את המת בבירור בטביעות עין של הפדחת לבדה – מועילה עדותו, כי הרי יתכן להכיר בפדחת. וזהו דין מחודש שלא מצאנוהו בפוסקים [ואין מסתבר לחלק בין תינוק בלידתו, שניתן להכירו בפדחתו, ובין אדם מבוגר (כפי שניתן ללמוד מלשון הגאון בעל תוי"ט, בשו"ת גאוני בתראי י), שא"כ עיקר החילוק חסר בגמרא] (עפ"י שב שמעתתא ז, טז).

יתכן שלרבי יוחנן אכן מדאורייתא די בהכרת פדחת אלא שחכמים תקנו בעדות אשה להצריך לעולם הכרת פנים. וכן דעת כמה אחרונים להלכה (ע' אוצר הפוסקים ח"ה קפד, ד). אם כי פשט הגמרא מורה שלפי האב"ע"א הוא דין תורה ולא משום חומר עדות אשה.

ט. א. אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה?

ב. כהן העובר על איסורי כהונה – מהו בעבודה?

א. אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה: 'אותו ואת בנו', טרפה, יוצא דופן, ושנעבדה בו עבירה ושהמית את האדם. (עתוס' יבמות ז, שכהן שהרג את הנפש הגם שאינו נושא כפיו – כשר לעבודה (עפ"י לקוטי הלכות).

ב. הנושא נשים בעבירה – פסול, עד שידירנה הנאה בנדר שאין לו התרה – ברבים, או על דעת רבים. ואז אפילו טרם גירשה – עובר.

א. בנוסף לנדר צריך לגרשה. ואם ירצה לשהותה לזמן מה, אעפ"י שהדיר הנאה ממנה אסור לישא כפיו [לדעת הרשב"א האוסר כהן שנושא בעבירה לנשי"כ. וכן נפסק בשלחן ערוך], וגם אינו עולה לתורה ראשון. ואם היה אנוס מלגרשה [וכשנשאה היה מזיד] – נחלקו דעות האחרונים (ע' מג"א א"ר ופמ"ג קכת, מ; משנ"ב ושעה"צ שם).

ב. הוא הדין לחייבי עשה (עתוס' יבמות פה סע"א), וכן לאשה האסורה לו מדרבנן כגון חלוצה (עפ"י רש"י ור"ג; שו"ת הרא"ם ח"א נט).

המטמא למתים – פסול עד שיקבל עליו (בבית דין. רמב"ם ביא"מ ו) שלא יהא מטמא למתים. ואין צורך בנדר – לפי שאין יצרו תוקפו כמו נושא נשים בעבירה.

א. אם יש לו הנאת ממון מטומאתו, כגון ברופא שמבקר מתים – צריך שידור על דעת רבים (עפ"י כתב סופר טז, מובא במשנ"ב קכת, קנא).

ב. נראה מלשון הגמרא והראשונים, דוקא כשמועד להיטמא למתים פסול עד שיקבל, ולא באקראי פעם אחת. ולשון השו"ע אין מורה כן. וצ"ע לדינא (עפ"י באור הלכה קכת, מא).

ג. הנושא נשים בעבירה או מטמא למתים – אינו מחלל עבודה (רמב"ם ביאת מקדש ו, ט).

פרק שמיני; דף מו

ע. א. איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן; בכור לכהן ולא בכור לנחלה?

ב. מתי נקבע שם 'לידה' לענין החלכות השונות, באדם ובבהמה, בבני קיימא ובנפלים – האם בשעת יציאת הראש או הגוף כולו או רובו?

א. איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן; הבא אחר הנפל (בן שמונה) שיצא חי, או אחר בן תשעה שיצא ראשו מת – זה הבא אחריו נוטל פי שנים בנכסים כי הוא ראשית אונו (אבל הנפל, אין לב אביו דוה עליו ואינו בכלל ראשית אנו), ואינו בכור לכהן – שאינו פטר רחם.

א. בטש"ע (יו"ד שה) מובא שבן שמונה שיצא ראשו [ולא כולו. דגמ"ר] חי, הבא אחריו הריהו בכור לכהן. והגר"א השיג על כך (וע' סדרי טהרה יו"ד קצד, כג).

ב. גם נפל שיצא כולו, הבא אחריו הריהו בכור לנחלה (עפ"י רש"י חולין סח. רשב"ם ב"ב קיא: וכן הסכמת הפוסקים דלא כשו"ת שארית יוסף).

ספק נפל; אפילו הוציא ראשו חי בלבד, אין הבא אחריו בכור לנחלה, שהמוציא מחברו עליו הראיה, וגם רוב ולדות בני קיימא הם (עפ"י ט"ז חו"מ רעז);

הבא אחר המפלת כמין בהמה חיה ועוף – דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת אדם, אבל אין בו מצורת אדם – הבא אחריו בכור לנחלה ולכהן;

המפלת סנדל (– שאין לו צורת פנים) או שליא או שפיר מרוקם, והיוצא מחותך (– רוב גופו. ולדעת רבי יוחנן (בנדה כט.) – אפילו ראשו. ערש"י ותוס') – הבא אחריהם בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. בכור לאביו ולא לאמו – הריהו בכור לנחלה (ראשית אנו) ולא לכהן (שאינו פטר רחם); וכן גירות או שפחה שילדה ואח"כ נתגיירה / נשתחררה ושוב ילדה – אותו ולד בכור לנחלה ואין בכור לכהן. רבי יוסי הגלילי חולק בזה וסובר שהוא גם בכור לכהן (פטר רחם בישראל – עד שיפטר רחם מישראל).

הלכה כחכמים (רמב"ם בכורים יא, יד; יו"ד שו"ה, כא).

[יוצא דופן; לר' שמעון, הריהו בכור לנחלה ולא לכהן, כדלהלן. ואין הלכה כן].

בכור לכהן ולא לנחלה; בכור לאמו ואינו בכור לאביו, שכבר היו לו בנים; מעוברת שנתגיירה או שנשתחררה, וילדה – הרי זה בכור לכהן (שבכלל פטר רחם בישראל הוא. ופודה את עצמו כשיגדל. ר"ג) ולא לנחלה (כיון שהורתו שלא בקדושה ואינו מתייחס לאביו, דרחמנא אפקריה לזרעיה (רש"י) או משום שבשעת העיבור הריהו כקטן שנולד ואין לו קירבה משפחתית לאביו (עפ"י תוס'). נתערב הולד בולד כהנת או לוי, או בולד אחר שאינו בכור – הריהו בכור לכהן ואביו חייב לפדותו, ואעפ"י שאינו יודע איזהו. ואינו בכור לנחלה – מפני הספק.

וכן מי שאין יודע מי הוא אביו – בכור לכהן ופודה את עצמו, אך אינו בכור לנחלה.

[הבא אחר יוצא דופן; לר"ש, הריהו בכור לכהן ולא לנחלה, כדלהלן. ואין הלכה כן].

ב. ביציאת רוב ראשו של הילוד, נקבע שם 'לידה' לכל דבר, הן בבהמה הן באדם. ודי ביציאת הפדחת (והמשך ביציאת שאר הולד אינו נידון כלל כ'לידה' (עפ"י תוס'. וע"ע דובב מישרים ח"א כו), הלכך גירות שיצאה פדחת ולדה בעודה נכרית ואחר כך נתגיירה – אין לה ימי טומאה וטהרה ולא קרבן יולדת.

ואף על פי שימי טוהר מתחילים כשהיא ישראלית, אך הואיל ואין לה ימי טומאה אין לה ימי טהרה (עפ"י ירושלמי נדה א, ד). ויש מי שגורס בירושלמי שיש לה ימי טוהר (ע' משנה למלך איסור"ב ד, ה). ופרשו הדברים [כדי לקיים עם המובא בסוגיתנו] לענין היתרה לבעלה, שאין דם טוהר תלוי בטומאה הקודמת, אבל לענין טומאת מקדש וקדשיו אין לה דם טוהר כיון שאין לה ימי טומאה שקדמו לה (עפ"י שו"ת חת"ס יו"ד קנב).

לדברי ריש לקיש, לענין נחלה אין די בפדחת עד שיצא החוטם (יכיר – ואין הכרה אלא עם החוטם), הלכך אם יצאה הפדחת בלבד אינו בכור ליטול פי שנים. ורבי יוחנן חולק וסובר שיש 'הכרה' אף בפדחת ללא חוטם.

הלכה כרבי יוחנן (חו"מ רעו). ורוב פדחת אינו כילוד אלא בכל הפדחת דהיינו רוב ראשו. וי"א

שאף רוב פדחת הוי לידה (ע' כסף משנה אב"י (וע' ש"ש ז, טו); ב"י ב"ח וש"ך יו"ד קצד, י).

שמואל אמר שבנפלים (הן בן שמונה, הן בן תשעה מת. כן מבואר בסוגיא וכפרש"י, וזה דלא כמוש"כ המהרש"א בנדה כט לחלק בדבר, כאשר העירו אחרונים) אין הראש פוטר עד שיצא רוב הגוף (כל אשר נשמת רוח חיים באפיו – רק זה נחשב ראשו). והשיבו על דבריו ממשנתנו שאף בנפלים הראש הוא הקובע.

א. הנצי"ב בחדושו כתב שלדעת הטושו"ע, וכ"ה ברש"י בנדה, קיימא לן כשמואל. ולכן פסקו

שבן שמונה שהוציא את ראשו מת – הבא אחריו בכור לכהן. והגר"א השיג על דבריהם, שהרי שמואל איתותב (וע' שפת אמת).

ב. יצא מחותך – מחלוקת אמוראים במקום אחר, האם הראש פוטר אעפ"י שהוא מחותך או אין

פוטר אלא רוב הגוף, כנוכר לעיל.

יצאת אבר אבר לסירוגין – ע' בחולין סח.

- ג. יצא רובו, וראשו עדיין בפנים – לכאורה נראה שלענין כל שאר הלכות הרי הוא כילוד כיון שיצא רובו, ואולם לענין נחלה צריך הכרה דוקא. וצ"ע בדברי הפוסקים שקיצרו בזה (עפ"י שפת אמת). וכבר כתב מהריט"א שלענין נחלה אינו מועיל, שאין כאן 'יכיר'. ולא כן כתב בשב שמתא (ז, טו). וכן דנו האחרונים לענין פדיון הבן – ע' בשו"ת אבני נזר יו"ד שצב, ד שצג, ה).
ד. לענין טומאת מת של הולד היוצא – משמע בסוגיא בחולין (עב). שאפילו לשמואל, כאשר יצא ראש הולד גרידא – מטמא (ע' חזו"א יו"ד ריד לךף עב).

דף מז

עא. א. גר שהיו לו בנים בגיותו – האם הבן הישראלי שיוולד לו עתה יהא בכור לנחלה? האם כבר קיים הגר מצות פריה ורביה?

ב. בכור של לוייה או כהנת ואביו ישראלי או נכרי – האם חייב בפדיון?

ג. בן של כהן והוא (- הבן) חלל – מה דינו לענין פדיון, כשאביו חי וכשאביו מת?

א. היו לו בנים בעודו גוי, ונתגייר; רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה שהרי כבר נולדו לו בנים. וכן קיים מצות פריה ורביה. ריש לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה ולא קיים מצות פו"ר, כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

אמרו בגמרא (מחמת קושיא על רבי יוחנן מהברייתא) שלדעת רבי יוסי הגלילי ודאי יש לו בכור לנחלה, שלשיטתו הקובע הוא בכור בישראל (פטר רחם בישראל, ולמדנו בכורה ידידה מדידה).

א. נראה שלענין פריה ורביה יש לומר שקיים בגיותו אף לריה"ג (עפ"י הדושים ובאורים ו, א).

ב. הלכה כר' יוחנן (רמב"ם אישות טו, נחלות ב, יב; אה"ע א, ז חו"מ רעו, ט). לדעת הרמב"ם (שם) לא קיים אלא כשנתגיירו הבנים עמו. ויש חולקים (ע' בפוסקים שם באה"ע).

מודה ר' יוחנן בישראל הבא על הנכרית והוליד בן, שאינו 'בנו' כלל והנולד לו לאחר מכן מישראלית – הריהו בכור לנחלה (רמב"ם נחלות ב, יב. וע' בחדושי הנצי"ב).

ב. כהנת או לוייה שילדו; אם היה האב ישראלי, למר בריה דרב יוסף בשם רבא, הבן פטור מחמש סלעים (שהכהנים והלויים נפטרו מן הבכורה (כדלעיל ג): ולענין זה תלוי הדבר באם, שנאמר פטר רחם). רב פפא חולק וסובר שהבן חייב.

הלכה שפטור (חולין קלב. תוס', רמב"ן וש"פ).

היה אביו נכרי; ככהנת, הבן חייב בפדיון הואיל ואמו נתחללה מקדושת כהונה ונעשית כזרה (רבא). ואף קדושת לוייה פקעה ממנה. תוס'). בלוייה – פטור הואיל ולא נתחללה אמו מקדושת לוייה [ובין למאן דאמר נכרי הבא על בת ישראל הולד ממזר, בין למ"ד הולד כשר].

א. כן הדין ככהנת שנבעלה לאחד מן הפסולים שפוסלים אותה לכהונה (מנחת חינוך שצב).

נזרעה בהזרעה מלאכותית מזרע של גוי – נראה שפטור מפדיון לפי שלא נתחללה אמו בביאה. ואפשר שגם לענין שאר הלכות דינו ככהן (ע' בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ג קעו).

ב. ודאי כן הדין בבת ישראל שנבעלה לנכרי, אם הבן בכור חייב בכורה ופודה את עצמו (עפ"י טור וב"ח יו"ד שה).